

Hebrew Writers Association in Israel

הערה ל"הערות אחדות לסיפור פשוט לש"י עגנון"

Author(s): שרה כ"ץ

Source:

Moznaim /

מאזנים

Vol. No. / 1970), pp. 342-343 מארס ל' תש"ל

Published by: Hebrew Writers Association in Israel

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/23863934>

Accessed: 18-04-2018 08:33 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Hebrew Writers Association in Israel is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Moznaim* / מאזנים.

JSTOR

<http://www.jstor.org>

ושבכלל, במקרים כאלה יש הרבה חידות ונעלמים. „אולי בכל זאת“, אמרה. „נסה להיזכר, please.“ על כך השבתי כי איני זוכר דבר... היא התעטפה היטב בצעיפה, ובשתיקה גמורה החלה מתרחקת ונעלמת...“ התרחקותה של האשה „גאלה“ את המספר. „ההליכה בתוך אור-הלילה החריף והמר-ענן... היתה טובה...“

בכל סיפוריו של אברהם רז קיימת אווירה של התמודדות האדם עם תסביכו־גור־רלו. המחבר מצליח לקיימה בכוח הבעתו וזיקתו העמוקה לחוויות הפנימיות של גי־בוריו. עולמם הנסתר עולה ונחשף ומצ־ליח להעלות ארוכה למדווייהם ולסבלם. הכתיבה הריאליסטית משמשת למחבר כאמ־צעי למטרה, שכל עיקרה בא להסביר מה רבה עצמתו של המתח הפנימי, הנובע מתר־דעה דחוקה המסבכת דרכי־איש וגורל־חיו.

בתיאוריו הוא נעזר באווירה המ־יוחדת, כדי להבליט ביתר חריפות את גי־לייהם של היצרים ושל התכונות האנו־שיות אצל הלוחמים על הטוב והרע שבהן. לנושא המלחמה חוזר אברהם רז בסי־פור „שעת הקבלה של פרופ' ק.ג. זליגמן“. אשה ערבייה, המחפשת אחר קבר בעלה בגבעת המבטח, לאחר הקרבות של מל־חמת ששת הימים, פוגשת את המספר על אותה גבעה ומנסה להיודע ממנו על מקומו של הקבר. השתתפותו של הגיבור בקר־בות הקשים, שנתרחשו באותו מקום, היא שמושכת אותו לבקר בגבעה כל פעם שהוא עולה לירושלים, אך על כל הזכר־נות האיומים מאפילה עכשיו שאלתה של אותה ערבייה, שאין עליה תשובה. „היא שאלה אם יודע אני מה עלה בגור־רלן של הגויות. חזרתי ואמרתי שאיני יודע.“ „משהו, — אמרה, — „אולי שמעת משהו.“ השבתי שלא שמעתי שום דבר,

תגובות

שרה כ"ץ

הערה ל„הערות אחדות לסיפור פשוט לש״י עגנון“

— ללא שמץ של גלגול מתאר כאן המספר את זוגם החדש של השניים, שהעבר הרהיבם זה מזה. תולדתו של זוג זה הוא בנם השני, הבריא, פרי האהבה האמיתית. — ושעה שבסיום הפרק והספר כולו גחונים השניים על עריסתו של תינוק זה, הם נמשכים לשיחה אמיתית — הרי שוב אין זה סיום אירו־ני — הפעם זה טָרְדוֹ אינטימי של שתי נפשות — המוכנות ללא אידיאליזציה הדדית להמ־שיך את קיומן הבודד והעצוב למען ילדים אלה, הנושאים מאו ביצירת עגנון את בשורת העתיד השלם, הטוב והמאושר יותר. — אנטי־סוף של הוא, לדעתי, הסיוט האמיתי של היצירה והוא מבטל את עוקצי הסיום הקודם והמדומה בלבד.“

י. אבן מבסס את האינטרפרטציה „החיובית“ שלו על ה„אנטי־סוף“ של הסיפור, באותם סימ־נים של „ניצני אבהות אמיתיים“ ובזיקתו הע־מוקה של הירשל לבנו החדש, יחד עם צמיחתם בדרך־פלא של יחסים חדשים בינו לבין מינה

אינטרפרטציה של שיר או סיפור הוא עניין סובייקטיבי בהחלט, ואף כי הפרשן מבסס את דבריו על היצירה גופה, הריהו בעצם דולה ממנה בבואות הרהוריו והגותו שלו.

איני מכירה את כל האינטרפרטציות שנכתבו על „סיפור פשוט“ לעגנון, אולם על האינטרפר־טאציה המעניינת של יוסף אבן („מאזנים“, חוב' ו' חש"ל), בכל אופן לגבי סוף הסיפור אני רוצה לחלוק, בראותי בה פירוש מוטעה לחלו־טין לרוח היצירה.

במאמרו הנ"ל אומר יוסף אבן על סיום הסי־פור כך:

„דרך תשובתו של הירשל מתוארת רק בשני הפרקים שלפני הפרק האחרון. שיבתו של הירשל אינה סוף פסוק של היצירה. שכן לאחר הסוף הראשון מצפה לנו סוף שני, המהווה מעין אנטי־סוף בלתי צפוי: הפרק האחרון שובר, לדעתי, את הסיום האירוני הקו־דם ומתקנו בדרך של הסינתזה החיובית. (כל ההדגשות הן שלי — ש.כ.)“

נותר אצל דור הזקנים, ולמעשה נקרע מגוף המשפחה המתחדשת בלעדיו. והבן הצעיר, שצ״ ריך להעיד על תקנתו השלמה של הירשל, והשׁ למתו עם מצבו, הריהו בן חסר שם, כלומר, הנו פותח שרשרת דורות אנונימיים, שהוצׁ או ממניין השמות המסורתי של העם. עתידו „החיובי“ של הירשל ומשפחתו מתמשכים איפוא מכאן ואילך מצאצא נעדר שם, — כלום לא משתמע מכאן גזר-דין של כרת שגזר המספר על משפחת הירשל הורביץ? המשפחה „המתוקנת“, שחזרה ונשתלבה במסור רת המשפחתית שקבעה צירל, אינה מעניינת עוד את המספר, ממש כאילו אבדה ונשתכח שמה מעמה.

מכאן ואילך חוזר המספר אל היסוד „החיובי“ האמיתי בעיניו — אֵל בלומה נאכט „שמעשיה לא תמו. וכל מה שעבר עליה על בלומה נאכט הוא ספר בפני עצמו“ (ספר שלא נכתב עד היום).

ואשר לבעייה השנייה שהזכרתי לעיל, בעית האירוניה „שנעלמה“, לדברי יוסף אבן מפרק הסיום, „האנטי־סוף“, כדבריו, סבורתני שאין צורך להרבות דברים. תמהתני שאבן מבכר להתעלם מהאירוניה הבולטת שבקטע הדיאלוג „האינטימי“ דווקא, של הזוג המחודש, ליד ערי־ סת התינוק החדש.

ברור שדברי הירשל על האהבה „שהיא באה אם אין מי שחוצץ בינה ובינינו“, והערתו של המספר על „אלוקים בשמתז יודע שלא נתכוין הירשל אלא לאותו תינוק“, הריהי סממן אירוני מובהק של עגנון המשחק בדרמשמות של אהי בת הירשל על שני מישוריה: הן באהבת הגבר לבלומה, והן באהבת האב לבנו כששתי אהבות אלה מצטלבות אהדי ומטילות אור זו על גבי זו.

הירשל אדם כן ורגיש שאינו מתפשר עם אמת לחצאין או אהבה לחצאין. ע״מ שיאהב באמת את מינה חייבת דמות בלומה להעלם מלבו כליל (ואינה נעלמת, כפי שראינו בפרק הקודם) וע״מ שיאהב את בנו החדש, חייב היה הבכור לעזוב את בית הוריו (אך הצעיר הוא חסר־שם), וכך, ע״י אירוניה מאקאברית מוסווית, מוחזרים אנו לבסוף אל הסיום הטראגי של הירשל: חיינו אמנם „תוקנו“, אך השבר נמשך. מסקנתו של המספר היא איפוא: על רמץ זכרונות העבר היקר לא תוכל אף פעם לקום אהבה אמיתית ושלמה.

מכאן ואילך מפקיר המספר את גיבורו „המׁ תוקן“ לגורלו העצוב, וחוזר לאהבתו האמיתית האחת, שליבו משוך ושבויל על ידה, הרי היא בלומה נאכט.

אחת, המתבטאים בתשוקה אירוטית בריאה ובשיחה אינטימית ליד עריסת תינוקם החדש „פרי האהבה האמיתית“, שהיא לכאורה, ביטייה של אידיליה משפחתית חדשה ומרנינה, המב־ טלת לדעת אבן, את האירוניה העגנונית שבפר־ קי הסיום הקרדמים.

ברם, בגשנתו לפרש יצירה מיצירות עגנון, זה הסופר הפרובלימאטי העמוק והשנון ביותר האהוב לשחק בחידות ורמזים עם הקורא, להס־ תיר טפח ולכסות יותר מטפחיים, עלינו להיות זהירים וחדשניים מאוד, וכן, לדעתי, נכשל יוסף אבן באינטרפרטאציה „אידילית“ מוטעית.

(א) אבן התעלם כליל מן המוטיב השליט בקטע המרכזי של הפרק האחרון — שם התינוק;

(ב) לא רק שהאירוניה של המספר לא נעלמה בפרק זה, אלא שהיא נעשתה אפילו מאקאברית. באשר לשם התינוק נאמר שם (סיפור פשוט עמ׳ רע״א):

„אלף שמות קראו לו, כל יום שברא הקדוש ברוך הוא ברא עמו שם חדש. יש שמות שיש להם פירוש, שמות שאין להם פירוש. מחמת רוב השמות שקראו לו נשתקע שמו מעריסתו. אלף שמות קראו לו לאותו תינוק“ — וכך.

הדגשת עניין שמו של התינוק „שנשתקע מעריסתו“, מרמזת על הרב־משמעי שבקטע הסיום כולו, והופכת על פיה את האינטרפר־ טאציה „החיובית“ של אבן.

כידוע מתן שם לתינוק, הנו אקט חשוב מאוד להורים, הן אצלנו והן אצל האומות. וכן הדבר אצל סופרים בכלל, ואצל עגנון בפרט. ולא בכדי היא חוזר ומדגיש בקטע קצר זה על המלה „שם“, שבע פעמים.

שם בנו הבכור של הירשל משולם מרמז על תפקידו להשלים ולגשר בין הירשל המורד לבין מינה ומסורת האבות שזיווגה אותה לו. אלא שתינוק חלוש וחולני זה „מתחילת ברייתו“, אינו מסוגל למלא את תפקידו לגבי אביו, „ואילו טפלה בו בלומה היה מבריא“ (הן התי־ נוק והן אביו...) וכך מדמה זאת הירשל לעצמו: „הוא עומד בצד זה של בנו ובלומה עומדת מצד זה של בנו ובין שניהם התינוק מחלים“. אולם מאחד שהיית־שוא זו אינה בת הגשמה, כפי שהוכיח הסיפור כולו, ניטל על משולם החולה להישלח מבית הוריו לכפר, אל הורי מינה, „והבית נתרוקן“.

את מקום משולם החולני יורש אחיו הצעיר, זה התינוק הבריא והעליו המשמח ומקרב את לב הוריו, אלא שתינוק זה אין לו שם! משולם שנועד להשלים ולרפא את הקלקלה,